

Зміст

Передмова	7
Хліб і темрява	15
Хом'як на ім'я Кузя	37
Зефір у шоколаді	61
Кролики і гудзики	79
Прекрасне нове життя	101
Дід Мороз і шоколадні зайці	123
Компот із патисонів	145
Кава з морозивом	169
Історії про страшні історії	193
Ким ти станеш, коли виростеш?	217
Гриби з баклажанів	243
Мрія на рожевих підборах	269
Magie Noire	293
«Ці дні»	315
За зачиненими дверима	337
Обірвані зв'язки	357

Передмова

Я народилась у 1983 році, тож моє свідоме дитинство та шкільні роки припали на епоху чернігівських дев'яностих. Батьки ще встигли здати гроші мені на піонерський галстук, та замість піонерії ми з усією родиною, з усіма нашими друзями, сусідами, знайомими й незнайомими людьми, всією країною, всім колишнім «совком» увійшли в нову еру суспільного, політичного та економічного життя під загальною назвою «похмурі дев'яності». Звісно, тоді вони ще не мали аж такої нуарної конотації, але те, що грошей за неотриманий галстук не повернули, промовисто засвідчило: насувалися нові часи, сповнені сум'яття, безгрошів'я і темряви.

«Што мне дала ета ваша “незалежность”?» — це гнівливе питання, саме з таким презирливим натиском на м'які «є», я вперше почула в довгій черзі похмурих людей, що шикувалися під стінами «Хлебного» в очікуванні вантажівки з хлібом. На початку дев'яностих паляниці до місцевих магазинчиків привозили лише

раз на добу. Або не привозили. Оце «Што мне дала ета ваша “незалежність”?» подекуди і досі живить дискурс чернігівського життя. Чернігів — це місто, де живуть самі «військові, пенсіонери та військові пенсіонери», принаймні так любили у нас жартувати. Хоча хіба то був жарт? Я й сама росла та виховувалась у родині відставного військового лікаря. Мій дідусь, вірменин, усе життя мандрував гарнізонами колишніх союзних республік та країн соцтабору, аж поки не осів у Чернігові. Осів із усім соцпакетом «плюшок», що їх міг отримати пересічний радянський полковник: трикімнатною квартирою, машиною, престижною роботою, надбавками, профспілковими путівками до кримських і кавказьких санаторіїв. А ще колом друзів мідл-ап рівня життя, таких собі містянських «бобо» — дрібних радянських «інтелігентних буржуа», чий дохід дозволяв раз на рік відпочивати на морі, і то не «дикуном», а в хорошому санаторії, купувати справжні французькі парфуми на свята і діставати за потреби червону й чорну ікру, а то й справжні ананаси, а не їхній кабачковий ерзац. Розвал «совка» спричинив справжню трагедію у незлецьки влаштованих життях цих людей. І хоч багато з них оговталися, стали на ноги і згодом зажили навіть краще, ніж за радянських часів, потік докорів і нарікань на «незалежність» не припинявся ніколи. А питання про те, що і кому дала незалежність, яке звучало рефреном протягом усього мого чернігівського дитинства, часом лунає і дотепер.

«Совок» невитравний, наче кров на зачаклованому ключику від таємної кімнати Синьої Бороди. Хоч як ти намагаєшся його відтерти, відчистити, прикрасити чи заховати, брунатна пляма проступає назовні,

оприявнюється, нагадує про себе так чи сяк. «Совок», може, і зник із політичної мапи світу, та потвори й чудовиська, породжені ним, досі лізуть із відкритих отим кривавим ключиком дверцят. «Совок» бурхливо розростається на родючому ґрунті нездатності дотримуватися черг і невміння чемно перепросити. Він квітне й пускає паростки в бажанні заповнити якнайбільше простору порожніми голосними розмовами і сумнівними музичними вподобаннями. Він раз по раз вигулькує в знецінюванні людей та їхніх почуттів, у зневазі, у хамстві, в «терпи, ти ж жінка» і «справжні хлопці не плачуть». Врешті «совок» на повну силу розквітає в довічній ностальгії за Тим Самим Пломбіром, ковбасою та газованкою з автоматів, яку «пили з одного гранчака і ніхто не труївся!» Дев'яності добряче скаламутили мізки та життя колишніх громадян «совка» та піднесли оті пломбір і ковбасу по два двадцять на недосяжні висоти, просто-таки на Олімп людських мрій про соціальну справедливість. Вони стали не більше не менше, а мірилом усіх благ, життєвих гараздів та добробуту. Бо смачний і дешевий пломбір зник, а «Снікерси», що заступили його на прилавках, коштували так дорого!

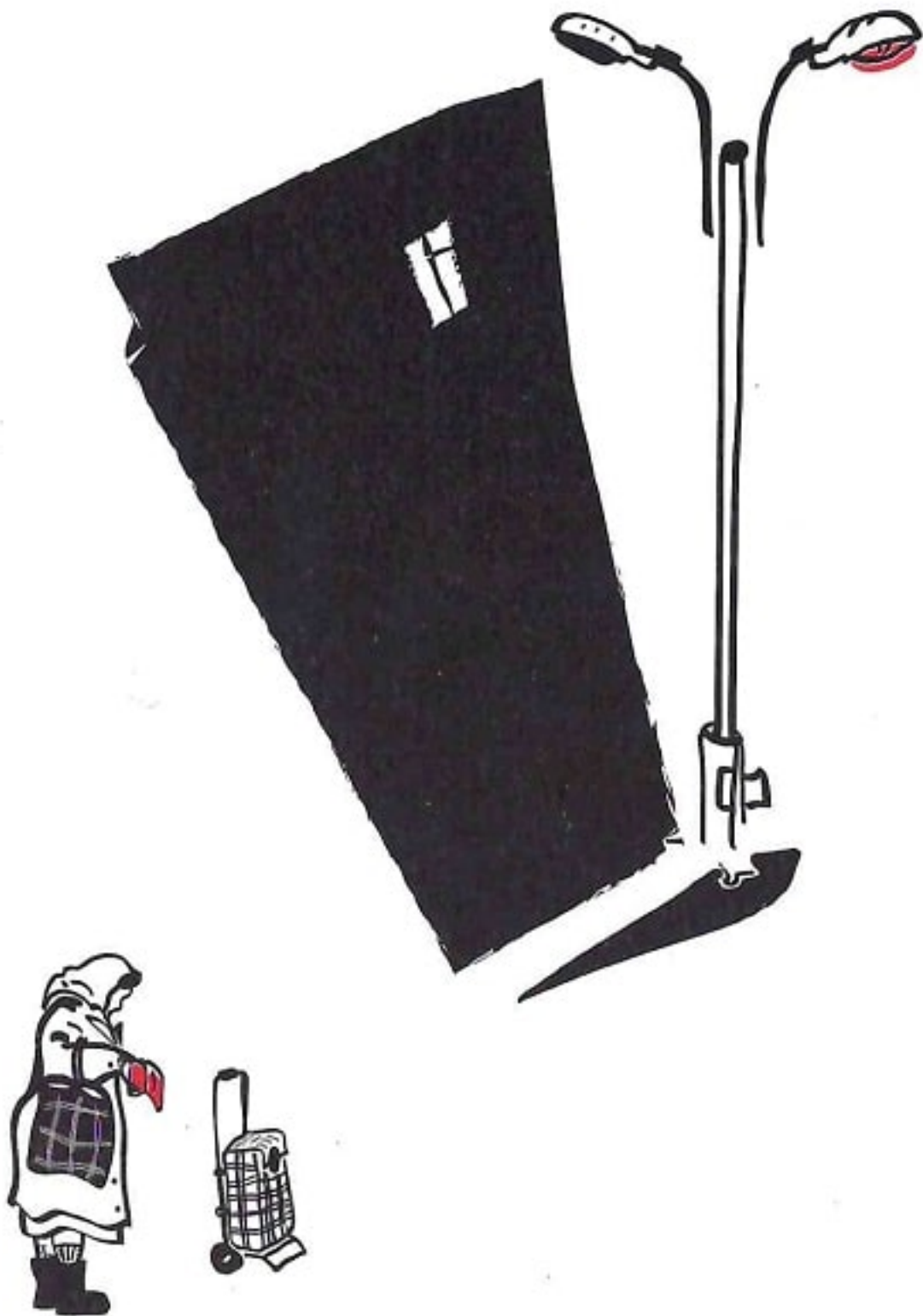
На щастя, я не любила аж так той пломбір і ніколи не сумувала за примарним прекрасним совєцьким життям із його канонічною «смачною ковбасою». Сумувала я хіба що за дитинством, але точно не за «совком» із його страшненькими ляльками, які ніколи не мали взуття, і кремезними ведмедями зі штучного ворсу, яких неприємно було навіть торкатися. Я не відчувала жодної ностальгії за куцими фломастерами «Етюд» чи «Каштан», невиразних кольорів пластиліном чи жахлючими акварельними фарбами брунатних відтінків. Не мала жодних теплих почуттів

до совєцьких дитячих поліклінік, нескінченних черг і необхідності «добувати» все: від квитків на потяг до іграшкового білого зайця з барабаном, що заводився ключиком, бо ж механічна забавка — то був неабиякий дефіцит!

Мої дев'яності — це мої шкільні роки, той відтинок життя, коли страшенно хотілося бути як усі, мати те саме, що й усі, вдягатися за єдиним підлітковим дрес-кодом. Врешті, щоб у мене були ті сотні, тисячі милих дівочих дрібничок, які заповнили рундуки й кіоски і гроші на які моїй мамі доводилося викривати зі своєї мізерної зарплати шкільної вчительки. У дев'яності моя родина не голодувала, та брак грошей відчувався у всьому. Втім, не траплялося, щоб дідусь не мав на обід гарного шматка м'яса (це була непорушна стаття гастрономічного бюджету родини). І не було жодного літа, коли дідусь не відправив би нас із мамою відпочивати на море до Криму або до рідні на Кавказ. Але на решту розваг і забаганок, окрім двадцяти днів на морі та відбивних котлет на обід, було накладене табу: ніяких обновок, гарних нових речей чи найновішої моделі телевізора. Навіть на жіночі гігієнічні прокладки грошей заледве вистачало — бюджет родини був посічений і порізаний, наче витрати на українську культуру під час карантину.

Дивовижно, але темрява ранніх дев'яностих породила згодом Великий Вибух Кольорів, який у прямому сенсі засліпив і оглушив. Отак виходиш раптом із темної кімнати на осяяний сонцем балкон — і тобі аж очі ріже від спалаху яскравих, іще не бачених відтінків і фарб! З'явилися перші кольорові пластикові пакети, які правили за модний аксесуар, перші набори олівців і фломастерів на 16, 24 або взагалі космічні

36 кольорів. За ними прийшли перші жовто-рожеві жуйки *Love Is* із колекційними фантиками-малюнками, які можна було збирати і мінятися з друзями. Зошити зі строкатими обкладинками (ще й із невловимими оптичними малюнками на задньому боці! Жодного разу їх так і не розгледіла...) заступили совецькі зошитки, обкладинки яких були наче з цупкого туалетного паперу. Ошелешував шалено рожевий колір коробок із ляльками Барбі — заповітною дівочою мрією дев'яностих! Вражало у саме серце морозиво «Пінгвін» усіх кольорів райдуги, яке ми запивали ядучо-кольоровими розчинними «соками». Так, саме тими, з порошку в пакетиках, який ми розколочували в баняхах і вірили, що хімічно-рожеві, хімічно-жовті й хімічно-сині напої творять справжнє свято життя. Навколишній світ нарешті заграв усією різнобарвністю наліпок на бананах, рекламних роликів, дешевих розмальованих іграшкових трансформерів і перших м'яких іграшок із ніжнесеньким хутром шалених салаткових, рожевих і небесних відтінків. А ще лискучих лосин-рейтузів, спідничок-ламбад, шпоньок для волосся, упаковок шоколадних батончиків, цигаркових коробок, жерстяної тари «закордонних» газованок — аби ж то стало грошей на весь той крам! Бо дев'яності — це роки хронічної нестачі грошей у несамовитому вирі речей, які страх як хотілося мати, спробувати, вдягнути, взути. Ними хотілося погратися, напарфумитися, намалюватися. Та, приречені на безальтернативний мінімалізм, ми мали задовольнятися тим, що було: вручну плетеними штанцями, шитими-перешитими сукнями, фальшивими «Барбі» без шарнірів у ногах, компотом із патисонів та грибами з баклажанів.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Хліб і темрява

«Лихі» дев'яності були не так лихими, як темними. Принаймні такими вони зринають у моїх дитячих спогадах. Із настанням дев'яностих час більше не вимірювався логічними й природними циклами — календарний рік зіжмакався, принишкнув й затверднув у суцільну брилу непроглядної зими. Не залишилось ані натяку на існування золотавого жовтня з опуклими каштанами, що виблискували у траві, наче поверхні чеських «стінок» у світлі люстр. Не існувало травня з пахучими конваліями й молочними коктейлями з яблучним сиропом, які продавали у буфеті поруч із «Перемогою», периферійним чернігівським кіно-театром. Не лишилось і згадки про буяння троянд у садку під сусідськими балконами та липневі сутінки, пропахлі смаженою картоплею з молодою зеленню. Натомість запанував брунатний, покоцаний прілим листям кінець листопада й нескінченний підморожений грудень. Авжеж, то лише фокуси вибіркової пам'яті, ще дитячої, яка одразу ж пов'язала все прикре